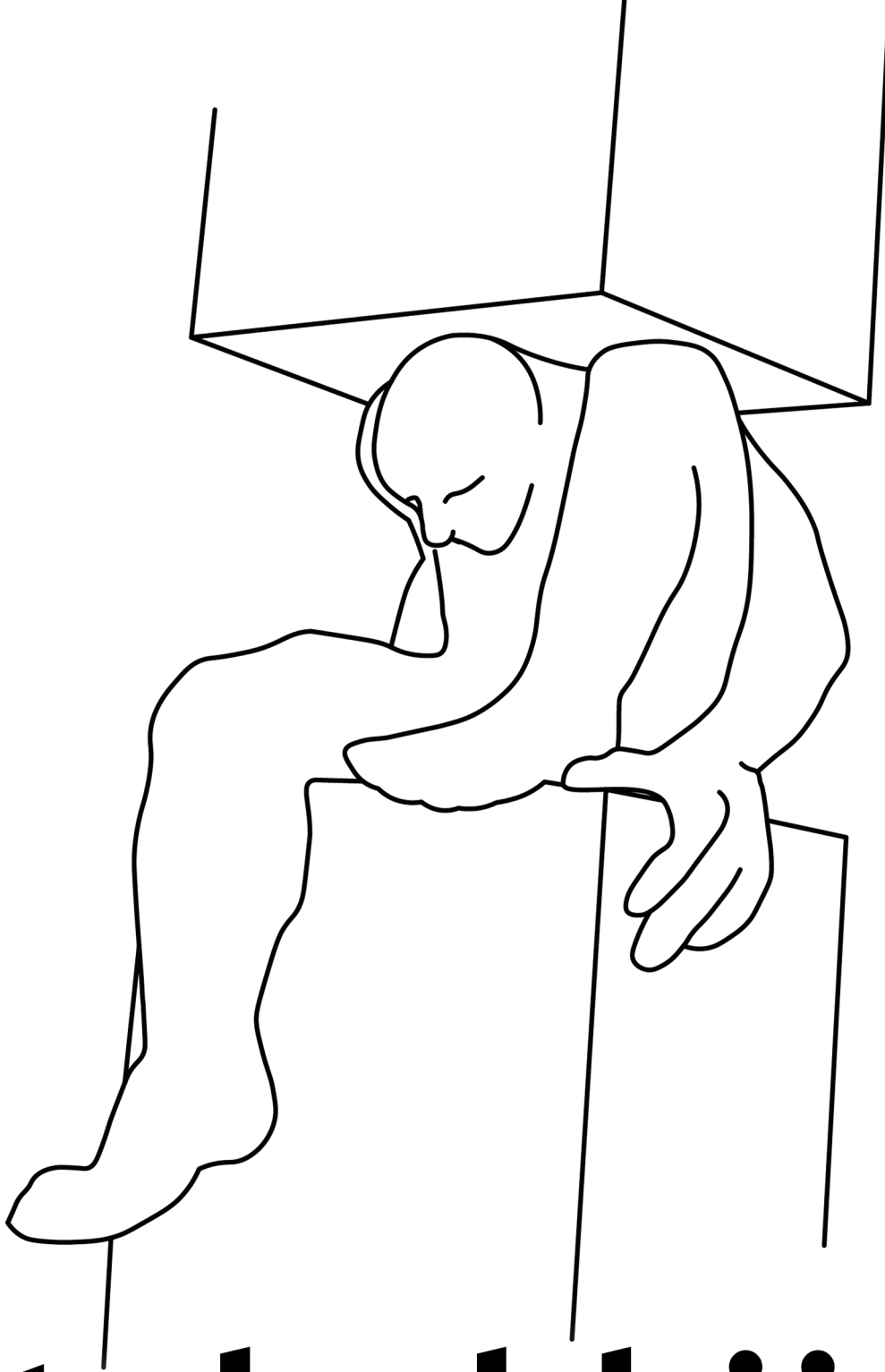

noktasız

e-ISSN: 2757-7430

düşünce dergisi

sayı 14
güz 2025

tahakküm

Yayımcı ve Yayın Yönetmeni
Suat Kutay KÜÇÜKLER

Felsefe Alan Editörleri
İrem BAYRAKTAR
Zeynep İlayda ÖZKURT YUMAK

Mimarlık ve Sanat Tarihi Alan Editörü
Hande Beril KÜÇÜKLER

Dil ve Çeviri Editörleri
Dilan BOZKURT
Tuğba DURAN

Yayın Kurulu Üyeleri
Buse GÜRELİ
Elif ÖZMEN

Mizanpaj
Hande Beril KÜÇÜKLER

Yazışma Adresi
iletisim@noktasizdergi.com

e-ISSN: 2757-7430

 /noktasizdergi
 www.noktasizdergi.com

Tahakküm.

İnsan varoluşunun her alanında bir “tahakküm” görmek mümkündür. Dil, sanat, politika, toplumsal ve hatta kişisel ilişkiler, tahakküm kurma girişimlerinin ve buna karşılık tahakkümü kırma direnişlerinin sahnesi olmuştur. Tahakküm kavramı, karşıtıyla kurduğu zorunlu ve içsel bir diyalektik ilişki ile insan varoluşunun her alanında aynı zamanda tahakküme karşı özgürleşme pratiklerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Tahakküm kelimesinin etimolojisinde, Arapça'da hkm kökünden gelen “yargıçlık veya egemenlik yetkisine sahip olma, egemenlik taslama, keyfi yönetim” anlamları durmaktadır. Dolayısıyla bir tahakküm sorgusu, tahakküm eden faili, diğer bir deyişle egemen olanı, iktidarı veya güç sahiplerini sorgulamayı beraberinde getirecektir. Tahakküm, bir “gönüllü kulluk” ile mi kurulmaktadır yoksa “rızanın imalatı” mı söz konusudur?

Noktasız Dergi, on dördüncü sayısında “tahakküm” başlığını ele alıyor.

Noktasız Dergi, aşağıdaki dizin ve kataloglara dahil edilmiştir:
EuroPub: Directory of Academic and Scientific Journals, Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Scientific Journal Impact Factor, Academic Resource Index, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), idealonline

içindekiler

■ MAKALELER

01 **KADIN DAYANIŞMASI VE
KADIN ÖRGÜTLENMELERİ**
Hatice Tezer ASAN

■ DÜŞÜNCE YAZILARI

22 **BASKININ ZİNCİRİ VE BENLİĞİN DEVİNİMİ**
Almira CAMGÖZLÜ

28 **KÜLTÜR ENDÜSTRİSİNİN TAHAKKÜMÜ**
Beril YAZICI ÖZEL

32 **TAHAKKÜM İÇİNDE KADIN KADIN
İÇİNDE TAHAKKÜM**
Derya YILDIRIM

36 **UTANCIN KISKACINDA TAHAKKÜMÜN SESSİZ
İZLERİ**
Seher GÜNDÜZ

■ İNCELEME YAZILARI

40 **ERKEK KİTABI: TOPLUMUN ERKEKLİK ALGISININ
DİLİMİZDE VE EDEBİYATIMIZDAKİ İZ DÜŞÜMLERİ**
Beyza BAYRAK

■ ÇEVİRİLER

43 **ERMENİSTAN İÇİN NE KADAR ÜZÜNTÜ DUYMALİYİZ?**
Oran RABER
Çeviri: Suat Kutay KÜÇÜKLER

DOSYA DIŞI

■ MAKALELER ■

**TARİHİ ÇORLU EVİ'NİN HALK BİLİMSEL
AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**
Elif VATANSEVER

48

Kültür Endüstrisinin Tahakkümü

Beril YAZICI ÖZEL

Kültür endüstrisinin topluma empoze etmek istediği ürün, düşünce ya da herhangi bir aktivite medya ve sosyal medya aracılığı ile kolaylıkla toplumu bilinçli ya da bilinç dışı şekilde etkileyebilmektedir. Kullanılan görseller, ses efektleri ya da müzikler, sinema filmleri, diziler, yazılar ya da programlar bu endüstriye hizmet etmektedir. Kültürün tanım ve işlevi değişime uğramış, kültür endüstrisi tarafından üretilen, kültürel ürünler olarak tüketicilere sunulan hale gelmiştir. Bu endüstri medya ve sosyal medya aracılığı ile fikirleri, imajları, sembolleri üreterek tüketiciye iletirken, eğlendirmek ya da kendi istediği doğrultuda eğitebilmek için bu mecraları kullanmaktadır.

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.14889385

Kitle iletişim araçlarının kullanımının yoğunlaşmasıyla sinema seyircisinin yerini televizyon seyircisi almış ve bireylerin içe kapanmasıyla televizyon önemli bir araca dönüşmüştür. "Toplumsal bir iletişim aracı olma özelliğine sahip televizyon, hayatı kuşatma, ortak kodlar geliştirme, günlük konuşmalara referans olma ve ortak hafıza oluşturma özellikleri ile de kültürel bir alana dönüşmüştür."¹ Televizyonun günümüzde yaygınlaşma seviyesi kent yaşamına ek olarak kırsal kesimi de etkisi altına alması açısından oldukça önemlidir. Bu etkinin kentteki varlığı daha baskın olsa da kırsal kesimde de özellikle siyasal düşünce değişimleri ve sonuçları açısından dikkat çekicidir. Televizyon yayınlarının günümüzde temel fonksiyonunun, toplumsal ilgiyi başka yöne yönlendirmeyi amaçladığı görülmektedir. Medya metinleri üretilirken, güç ve iktidar ilişkileri üzerinden söylemler yeniden üretilmekte ve bu metinlerin topluma iletilmesiyle birlikte kültürel veya politik yapılar üzerindeki değişimler değerlendirilmektedir. «Siyasal gündemin, medya ve kamu gündemini yönlendirmesinde etkili olan faktörlerin başında kültür endüstrisini ve yaratımlarını iyi kavramış bilinçli ve güçlü yöneticilerin olduğunu söylemek mümkündür.»² Televizyonun eğlendirme işlevi üzerinden bakıldığında, medyanın etkisiyle bir uyuşturulma durumu söz konusudur. İzleyicilerin uzun süreler boyunca televizyon odaklı kalması ve istenilen şekilde bireylerin işlenebilmesi açısından televizyonda diziler ve eğlence programları oldukça önemlidir. Türk dizileri genel anlamda incelendiğinde; aşk, lüks, para, entrika, töre ve

mafya gibi konuların sevildiği bilinmektedir. Buna karşın son yıllarda ülke gündeminde önemli etki yaratan tarih konulu Türk dizileri yayınlanmaktadır. Bunları, evinde izlerken elinde kılıçla nidalar savuran bireyler düşünüldüğünde, etkinin nedenli güçlü olduğuda görülebilmektedir.

Aşk ve lüks temalı diziler incelendiğinde ise, genellikle eril gücün hakim olduğu ve kadınların erkeklere muhtaç gösterildiği konular işlenir ancak bundan daha kötü olan toplumda yarattığı etkilerdir. Bu dizilerde kadınların şiddet görmesi, tacize uğraması gibi durumlar normalleştirilmekte ve erkeğin zulmünden yine başka bir erkeğin gücüne sığınarak kurtulmaya çalışması alışlageldik bir tavır olarak gösterilmektedir. Medya içerisinde şiddetin bu kadar yaygın gösterilmesine karşın, cinselliğin gösterilmesi manevi değerlere aykırı kabul edilerek Türk dizilerinde yasaklanmıştır. Dizilerde kadın cinselliğinin ve çıplaklığının yansıtılması tabu olarak kabul edilirken, üstü örtülü farklı şekillerde izleyiciye sunulmakta ve toplumsal hayatın monotonluğundan kopmak isteyen izleyiciyi kendine bağlayarak, toplum istenilen şekilde işlenebilmektedir. "Kültür endüstrisi "pornografiktir", çünkü bedenler giyinik olsa bile, yayınlar cinsel bir sunumla gerçekleşmektedir. Burada meta fetişizmi ile cinsel fetişizm örtüşmekte ve kültür endüstrisi bu durumdan yararlanmaktadır."³

Televizyon programlarını incelediğimizde; eğitim seviyesinin önemsiz kılındığı, her seviye izleyiciye hitap edebilecek basit formatlarla oluşturulmuş ve eğlencenin ön planda olduğu programlar karşımıza çıkmaktadır. Bilgi yarışması teması içeren programların bile;

1 Nurçay Türkoğlu, *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim* (İstanbul: Kalemus Yayınları, 2007), 298.

2 Ayten Övür, "Kültür Endüstrisinin Gündem Belirleme ve Kamuoyu Oluşturma İşlevi", *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 11, 4 (2019): 319.

3 Roger Behrens, *Adorno Sözlüğü* (İstanbul: Versus Yayınevi, 2011), 179.

yüksek bilgi birikimi gerektirmemesi, herkese hitap edebilmesi üzerinden şekillenmektedir. Günün yorgunluğunu televizyon karşısında atmak isteyen izleyici için önemli olan öğrenmek değil, eğlenmek ve rahatlamaktır. Bu nedenle programlarda basitliğin ön plana çıkarılması durumu görülmektedir.

Ülkemizde televizyondan sonra en etkili kitle iletişim aracı olarak sosyal medya karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde sosyal medya; fikrin yayılması ve duyulması, görsellerin görünmesi, grupların örgütlenmesi ya da grupların nefret söylemini toplu şekilde dile getirebilmesi gibi birçok alanda etkindir. Sosyal medyada bireyler ikiye ayrılmış şekildedir, fenomenler ve takipçiler. Fenomenler, takipçi sayılarının fazlalığından dolayı büyük kitlelere ulaşabilmekte ve kitleleri hem tüketim hem düşünce yapısı olarak etkileyebilmektedirler. Sosyal medyanın etki gücünün artmasıyla birlikte; yeni toplumsal hareketlerin oluşum merkezi haline gelmektedir. Yeni toplumsal hareketlerde; sınıf bilincinin değil, kimlik ve kültürün etkin olmasından dolayı, geçmiş zamanlarda görülen sınıfsal hareketlerden farklıdır.

Sosyal medyanın olumsuz yönüne bakarsak; kutuplaştırma, ötekileştirme ve linç kültürleri karşımıza çıkmaktadır. Bu olumsuz yönleri en çok destekleyen «trol» olarak tanımlanan anonim kullanıcılarıdır. Anonim kullanıcılar gerçek kimliklerini gizledikleri için nefret söylemlerini rahat bir şekilde dışarı vurabilmektedirler. «Hakaret etme ve provoke etme amacı güden kışkırtıcı mesajlar göndermenin yanı sıra trollük, insanları dahil oldukları grubun amacından ya da ortamda yürütülen araştırmanın

amacından saptırmayı amaçlamaktadır.»⁴ Troller, komplo teorileri ve buna bağlı ırkçı, ayrımcı söylemler yaratarak linç kültürünü desteklerler. Toplu linçlerin bu kadar güçlenmesindeki ana neden Adorno'nun da ifade ettiği gibi «kalabalık içinde yalnızlık yaşayan bireylerin bir gruba ait olmak için diğerleri tarafından onaylanacak tutumlar sergiledikleri ve tektipleştikleridir.»⁵

Ülkemizde linçler genellikle manevi değerler üzerinden şekillenmektedir. Burada da televizyonda olduğu gibi cinselliğin görselleştirilmesi, yozlaşma sembolü olarak değerlendirilmekte ve internette görülen herhangi bir çıplaklık, bireyin kendi onayı doğrultusunda paylaşılsa bile toplum tarafından tepki çekmektedir. En büyük linç konularından biri toplumun en hassas olduğu nokta olan din meselesidir. Herhangi bir dini değeri farklı yorumlamak, ona aykırı olabilecek söylemler ya da onu aşağılama girişimleri linçlenmektedir. Tüm toplum tarafından kabul gören değerler dışında belirli bir grubu hedef alan çeşitli olumsuz paylaşımlar da oldukça tepki çekmektedir. Belki milyonların yer aldığı linçlere karşın, bunlar birkaç gün içerisinde unutulacak konulardır, esas olan kültür endüstrisinin planları doğrultusunda toplumda oluşturmak istediği güç ve değişim dengesidir. «Türkiye'de kültür endüstrisini yönlendiren ve kendi ideolojileri ve yaşam tarzları doğrultusunda toplumu biçimlendirmeye çalışan patrimoniyal devşirme, kendi dünya görüşlerini de meşrulaştırarak yaymaya çalışırlar. Sahip oldukları güç kaynakları, medya ve iletişim araçları ile Türk toplumunun değerler sistemini, kültürel yapılarını

4 Sıdk Akkılıç, "Bir Ötekileştirme Mecrası Olarak Sosyal Medya Ekşi Sözlük ve Ermeniler" (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2018), 23.

5 Theodor Adorno, *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*, çev. Mustafa Tüzel, Nihat Ülner, Elçin Gen (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 91.

aşındırmaya ve referans noktası olarak da kendi Bohemian çılgınlıklarını yaymaya çalışırlar.»⁶

Sonuç olarak medya ve sosyal medya, kültür endüstrisinin çarkları içerisinde şekillenmekte ve bireyleri etkisi altına almaktadır. Sosyal medya içerisinde aktif bir şekilde yer alan birey kendini özne olarak hissederken aslında kitle kültürünün nesnesi olmaktadır. Medya ve sosyal medya ile birey kendi seçimleriyle, kendi düşünceleriyle hareket ettiğini düşünürken aslında kültür endüstrisinin ürettiği kültür ile hareketleri şekillenmektedir. Günümüzde kitle iletişim araçları etkisiyle medya ve sosyal medya tüm hayatımızı etkisi altına almaktadır. Bu etkinin her geçen gün büyümesiyle kültür endüstrisinin ürettiği kültüre göre toplumu şekillendirmenin kolaylaştığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Theodor, Adorno. *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*. Çeviren: Mustafa Tüzel, Nihat Ülner, Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Akkılıç, Sıdıka. "Bir Ötekileştirme Mecrası Olarak Sosyal Medya Ekşi Sözlük ve Ermeniler". Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2018.

Behrens, Roger. *Adorno Sözlüğü*. Çeviren: Mustafa Tüzel. İstanbul: Versus Yayınevi, 2018.

Övür, Ayten. "Kültür Endüstrisinin Gündem Belirleme ve Kamuoyu Oluşturma İşlevi", *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 11, (2019): 319-343.

Türkdoğan, Orhan. *Osmanlıdan Günümüze Türk Toplum Yapısı*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2002.

Türkoğlu, Nurçay. *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim*. İstanbul: Kalemus Yayınları, 2007.

6 Orhan Türkdoğan, *Osmanlıdan Günümüze Türk Toplum Yapısı* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2002), 504.